

Nr 240.

Av herr **Schotte**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 162, angående vissa åtgärder för rekrytering och civilanställning av fast anställt manskap vid armén och marinen.

Frågorna om beredande av civilanställning i större utsträckning åt uttjänta volontärer samt anordnande av systematisk arbetsförmedling åt såväl dessa som de värnpliktiga, vilka vid övningstidens slut voro utan anställning, hava länge påkallat uppmärksamhet. I samband härmed har jämväl behovet av större planmässighet vid rekryteringen av det fast anställda manskapet vid armén och flottan blivit alltmera trängande. Under de senaste åren ha också dessa spörsmål blivit föremål för vissa positiva åtgärder, varvid särskilt den offentliga arbetsförmedlingens medverkan börjat anlitas. Sålunda föreskrefs i ett kungl. brev den 30 maj 1913, att den offentliga arbetsförmedlingen i största möjliga utsträckning borde användas för manskapsrekrytering, för att de dyra omkostnaderna härför måtte kunna nedbringas och de stora vakanserna bättre fyllas. Försvarsberedningarna sysslade även med frågan, huruledes arbetsförmedling skulle kunna beredas värnpliktiga, som blivit arbetslösa; och vid ett par regementen inom II arméfördelningen hade den offentliga arbetsförmedlingen försöksvis anordnat platsförmedling för värnpliktiga, vilka vid repetitionsövningarnas slut voro utan anställning. Av kända orsaker fingo emellertid icke försvarsberedningarna tillfälle att framlägga detaljerade förslag till ordnande av dessa frågor.

På grundval av en utredning, verkställd av särskilt tillkallade sakkunniga, ha till riksdagen nu avgivits tvänne propositioner i ämnet, den ena, nr 154, vari Kungl. Maj:t med hänsyn till de särskilda åtgärder, som torde bli erforderliga för värnpliktigas anställande i arbete genom de offentliga arbetsförmedlingsanstalternas försorg, föreslår riksdagen att

utöver det av innevarande års första riksdag på extra stat för år 1915 anvisade beloppet av 55,000 kronor till den offentliga arbetsförmedlingen på extra stat för år 1915 bevilja ytterligare ett förslagsanslag av 10,000 kronor, samt den andra, nr 162, angående vissa åtgärder för rekrytering och civilianställning av fast anställt manskap vid armén och marinen.

Det är i anledning av den sistnämnda propositionen, nr 162, som jag härmed motionsvis vill fästa Riksdagens uppmärksamhet på en del förhållanden, som synas mig väl motivera, att riksdagen icke nu biträder Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag.

Propositionen i fråga åsyftar *dels* anordnandet av en central byrå för rekrytering och civilianställning å extra stat under lantförvarsdepartementet, för vilket ändamål äskas ett anslag av 20,000 kronor för år 1915 samt 10,000 kronor redan för i år, *dels ock* vissa åtgärder till underlättande av civilianställning i statens verk av sådana volontärer, vilka varit fast anställda vid krigsmakten i minst fem år.

Ledmotivet i propositionen är rekryterings svårigheter, och huvudsyftet med de föreslagna åtgärderna är att söka botemedel häremot. Såväl den projekterade byrån som även civilianställningens underlättande skola härutinnan samverka. Enligt min mening står emellertid på dessa vägar intet verkligt gagn för saken att vinna.

Att användningen av fast anställt manskap för krigsmaktens behov tidvis stöter på stora svårigheter, och att vakanserna därvid nå en betänklig höjd, är allbekant och ur försvarssynpunkt en nog så allvarlig sak. I sina strävanden att avhjälpa detta missförhållande synas dock de militära myndigheterna i allmänhet hava förbisett eller underskattat den *fundamentala betydelse, som läget på den civila arbetsmarknaden har för volontäranskaffningen*. Eljest säger det sig självt, och erfarenheten har också bekräftat det, att i tider av industriell högkonjunktur med god arbetstillgång militären har mycket svårt att i fråga om rent materiella förmåner upptaga tävlan med civila arbetsgivare, vilket gäller även sådana truppförband, vilka, såsom specialvapnen och Stockholmsregementena, eljest utöva en särskild lockelse på landsbygdens manliga ungdom. Har åter en långvarig ekonomisk depression inom landets näringsliv fått utöva sitt fördärvbringande inflytande på arbetsmarknaden, så att denna företer ett minimum av arbetstillgång och ett överflöd av arbetssökande, få värvarna en sådan verksam medhjälpare i arbetslösheten, att till och med industriarbetare reflektera på deras anbud. I och för sig är det icke tilltalande, att det blivande underbefälet vid krigsmakten delvis rekryteras på detta sätt, vilket blott till formen, men egentligen ej till arten, avviker från forna tiders tvångspressning. Men denna periodicitet i rekryterings resultat är ound-

viklig, så länge krigsmakten måste uppträda som spekulant på den öppna arbetsmarknaden. Den engelska armén, som uteslutande består av värvat manskaf, har att kämpa med samma svårigheter, vilka liksom hos oss varit särskilt kännbara under de sista åren, då som bekant riklig arbetstillgång och därför ringa arbetslöshet varit rådande på arbetsmarknaden. I England ha de militära myndigheterna också, enligt uppgifter i tidningspressen, sett sig nödsakade att organisera en omfattande värvningsreklam, varav åtskilligt kanske skulle kunna vara att lära för våra svenska vederbörande.

Om denna rekryteringens beroende av konjunkturerna på den allmänna arbetsmarknaden finns emellertid ingenting nämnt i förevarande kungl. proposition. Denna inskränker sig i stället till att framhålla de brister, som vidlåda den nuvarande organisationen av rekryteringen, och söker finna medel att avhjälpa dessa. Ehuru ej på något sätt avgörande för rekryteringens faktiska resultat, äro dock dessa påtalade brister, såsom planlöshet, öppen konkurrens mellan olika regementen på samma ort m. m. otvifvelaktigt ägnade att onödigt och avsevärt *fördyra* volontärsankaffningen, varför reformer härutinnan äro ett uppenbart statsintresse.

I propositionen framhålles därför, att rekryteringen skall mera betraktas ej som en det särskilda truppförbandets — eller ens vapenslagets enskilda — utan som en hela försvarets gemensamma angelägenhet, i följd varav föreslås anordnandet av den förutnämnda centraliserade, hela landet omfattande rekryteringsmyndighet, som framgent skulle sörja för större enhetlighet på detta område. Men då samtidigt i propositionen fasthållas vid den riktiga grundsatsen, att själva anskaffningsarbetet hädanefter som hittills bör påvila »de lokala krafterna» (= de särskilda truppförbanden) enär »just känslan att arbeta för sitt eget regemente, sitt eget kompani måste för en befattningsinnehavare innebära en eggelse, vars kraft och nytta ej bör underskattas», framställer sig den frågan, huruvida i *sak* så mycket arbete är förenat med ett enhetligt ordnande av blotta grunderna för rekryteringen, att det motiverar upprättandet av en särskild myndighet härför, låt vara, att denna tillsvidare framträder i den mera anspråkslösa formen av en byrå under lantförsvarsdepartementet. Betänkligheterna stegras ännu mer, då i propositionen denna tillämnade myndighets arbetsuppgifter allenast flyktigt och i svävande ordalag skisseras. Här om heter det, att byrån »ledande och dirigerande skall inverka på rekryteringen vid de olika truppslagen och truppförbanden samt med uppmärksamhet följa dess utfall och gång, därvid inverkan förhållanden och därför bedriven verksamhet». Den reella innebörden i dessa allmänna talesätt försöker man därefter utveckla mera i detalj (Jfr prop. sid. 15, de två sista styckena). Huruvida verkligen *dessa* uppgifter påkalla anord-

nandet av en särskild myndighet, torde kunna starkt betvivlas. De flesta av dem synas vara av natur att redan nu kunna ombesörjas av den civila byrån inom arméförvaltningen. Därest en sådan »systematisering och centralisering av de sidor av rekryteringen, som enligt sin natur med största effekt böra ordnas enhetligt och bedrivs i större skala» emot förmodan skulle nödvändiggöra upprättandet av en särskild byrå, så torde detta först böra utrönas genom en mera omsorgsfull och inträngande utredning av frågan än den nu föreliggande. Eljest är det fara värt, att den tillämnade byrån får använda de första åren av sin tillvaro med att utföra just denna utredning, det vill säga undersöka förutsättningarna för sitt eget existensberättigande, vilket lämpligen bort vara undångjort, innan riksdagen anmodas anslå medel till dess anordnande, vilka medel, i förbigående anmärkt, väl lämpligare torde böra utgå av nuvarande anslag till rekrytering m. m. än särskilt beviljas.

Det viktigaste och värdefullaste uppslaget i dessa centraliseringsträvanden synes vara tanken på en koncentrerings av den allmänna upplysningsverksamheten, särskilt i form av en *gemensam* och mera systematisk annonsering och övrig reklamverksamhet för rekryteringen, varpå säkerligen åtskilligt vore att inbespara åt statsverket. Men denna åstundade reform skulle redan nu kunna vinnas genom att ytterligare framgå på den väg, som anvisades i ovannämnda kungl. brev den 30 maj 1913, vari de militära myndigheterna anmodades att hänvända sig till den *offentliga arbetsförmedlingen* för att genom dess medverkan erhålla rekryter. I själva verket torde den offentliga arbetsförmedlingen vara i stånd att ensam sköta alla de rent tekniska uppgifter, som skulle åtfölja en viss centralisering av rekryteringen, helst sedan den i en snar framtid oundgängliga, men ännu ej förefintliga praktiskt förmedlande statliga centralanstalten upprättats i huvudstaden. De möjligheter, som förefinnas genom en vidare utveckling av det nu knappt påbörjade samarbetet mellan den offentliga arbetsförmedlingen och de militära vederbörande, äro ytterligare ett skäl emot att nu, tämligen obesett, vid sidan av arméförvaltningen — och utan dess hörande — skapa en ny, penningförvaltande myndighet, som på experimentell väg skulle skaffa sig arbetsuppgifter, vilka, såsom rena förvaltningsärenden, på ett vida enklare och naturligare sätt kunde finna sin lösning, utan att Kungl. Maj:t därmed behövde besväras. Vad som i nu förevarande del av frågan erfordras, det är en allsidig och ingående utredning om rekryteringsspörsmålet med särskild hänsyn till en önskvärd större planmässighet, bl. a. i form av ökad samverkan med den offentliga arbetsförmedlingen. Innan en sådan utredning föreligger, bör

riksdagen icke medverka till några åtgärder för lösning av förevarande fråga, allraminst på sätt som nu av Kungl. Maj:t föreslås.

Den sålunda ännu saknade, men önskvärda allsidiga utredningen torde även böra omfatta *civilanställningsfrågan* i hela dess vidd. Därför-innan böra ej heller de i nu förevarande proposition föreslagna åtgärderna till civilanställnings underlättande i statens verk för sådana volontärer, vilka tjänat minst fem år, vinna riksdagens bifall, liksom också frågan om upprättandet av en särskild civilanställningsbyrå under lantförsvars-departementet av samma anledning bör avvisas. Grundvalen för denna byrå har dessutom underminerats i samma mån som dess lämplighet som centralorgan för rekryteringen på sätt förut framhållits kan starkt ifrågasättas.

Vad själva civilanställningsproblemet beträffar, så torde därvid främst några distinktioner vara av nöden. Civilanställning i begreppets egentliga och vidare mening måste avse *alla* uttjänta volontärers återvändande till det civila livet, oavsett vilken post de där komma att bekläda. Deras anställande i statens civila verk är därvid blott *en* art av denna civilanställning, men den synes efter hand ha lagt beslag på hela begreppet. I militärernas mun torde åtminstone »civilanställning» merendels få fattas i denna ordets *trängre* bemärkelse, och i förevarande proposition gör sig även på denna punkt en viss begreppsförvirring gällande, vilken bl. a. röjer sig i de föreslagna organisatoriska anordningarna.

För ett sakligt bedömande av civilanställningsfrågan är det emellertid av vikt att hålla det skiftande begreppsinnhållet isär. Till en början möter då spørgsmålet: Föreligger ett verkligt civilanställningsproblem i ordets mera omfattande betydelse, eller med andra ord, förefinnas för närvarande så betydande svårigheter att anskaffa civila platser åt den kontingent på c:a 3,200 volontärer, som årligen lämnar krigstjänsten, att detta erfordrar ett särskilt ingripande från statsmakterna? Härom lämnas icke något som helst besked i den kungl. propositionen. Om denna kärnpunkt av civilanställningsfrågan vet man också mycket litet, utan är hänvisad till förmodanden och uppskattningar. Här behövde en undersökning sättas i gång, en undersökning, som vore lätt att verkställa med ledning av det material, som väl finnes tillgängligt hos de särskilda civilanställnings- eller platsanskaffningskommissioner, vilka på senare tid inrättats vid en del truppförband.

Skulle man emellertid dessförinnan våga ett allmänt omdöme om civilanställningens utsikter, så torde dessa, av alla tecken att döma, kunna betecknas som ganska gynnsamma. Det tycks ej möta några avsevärda hinder att placera de f. d. stamanställda i allmän eller enskild tjänst ute

i det civila livet, vilket också är naturligt med tanke på de särskilda kvalifikationer till en mångfald sysslor, som utmärka denna kategori av arbetsökande, och som äro en värdefull behållning av den åtnjutna militära utbildningen. Vid sådant förhållande synes det ej vara skäl att anropa statsmakterna om särskilt bistånd i civilianställningsfrågan. Önskvärt vore visserligen att närmare lära känna, huru de civilianställda volontärerna årligen fördela sig på skilda yrken och sysselsättningar, liksom också ett närmare samarbete med den offentliga arbetsförmedlingen även på detta område vore att bestämt anbefalla. Men för uppnående av dessa syften tarvas icke några större officiella föranstaltningar.

Om sålunda ett civilianställningsproblem i vidare mening *ej* kan anses föreligga, så frågas, huruvida samma spörsmål i nyssnämnda trängre bemärkelse är särskilt aktuellt, d. v. s. om statens civila verk och myndigheter ställt sig i påfallande grad motvilliga mot volontärers civilianställning? Så är emellertid icke fallet. Enligt den utredning, som på denna punkt förbragts i propositionen, framgår, att statsmyndigheterna, närmast kommunikationsverken, i detta avseende sträckt sig så långt i tillmötesgående, som överhuvud kan vara möjligt hos oss. Det förefaller till och med som om verken i fråga icke skulle kunna emottaga flera f. d. stamanställda utan att göra försvarsintresset ett kännbart avbräck. Detta kräver nämligen, att alla dessa civilianställda intill 35 år vid mobiliseringstillfälle omedelbart skola kunna tillträda de viktiga underbefälsposter, för vilka de äro särskilt skickade, och varförutan t. ex. reservformationernas försättning på krigsfot blir avsevärt försvärad. Men just vid krigstillfälle behöva järnvägen, telegrafan, även i viss mån posten, varje funktionär i tjänst, varför också deras personal är frikallad från inställelse under fanorna vid mobilisering. På den grund kan det ej anses lämpligt, att kommunikationsverkens underordnade personal, utöver en viss bråkdel, rekryteras av f. d. stamanställda. Denna synpunkt hava såväl verken som även Kungl. Maj:t uppmärksammat, men i propositionen synes man *ej* hava tagit konsekvensen av densamma.

Detta torde bero därpå, att själva civilianställningsfrågan i denna trängre bemärkelse endast så tillvida intresserar Kungl. Maj:t och de militära myndigheterna, som dessa däri blott se *ett medel att främja rekryteringen och särskilt uppmuntra till rekapitulering*. Värvarna skola utrustas med ytterligare reklammedel och statsmakterna skola vara dem behjälpliga härtill, fastän de förespeglingar, som givas, kanske aldrig kunna infrias.

En annan fråga är, huruvida de civila verken på längden bliva bäst betjänta med att i övervägande grad placera f. d. volontärer på de underordnade posterna. Statstjänsten behöver det fria urvalets princip lika väl som all övrig verksamhet. Kungl. Maj:t har också tagit lärdom av det

grundliga misslyckande, som tidigare militära kommittébetänkanden i denna fråga varit utsatta för. De krävde nämligen, att rent tyska förhållanden skulle överflyttas till vår svenska statsförvaltning, så att f. d. volontärer skulle ha *förmånsrätt* till alla slags underordnade befattningar, varemot ämbetsverken med skäl reste ett bestämt motstånd. Kungl. Maj:t vill därför icke nu ingripa i verkens fria självbestämningsrätt med hänsyn till rekryteringen av personal eller i dennas rätt att efter skicklighet och förtjänst i vanlig ordning vinna befordran, utan föreslår riksdagen i stället, med det tyska »Militäranwärter»-systemet som modell, att underbefäl under viss tid skall på kronans bekostnad få tjänstgöra som aspiranter vid vissa verk. I vad mån detta uppslag förtjänar beaktande, skall icke här närmare undersökas. Ty då denna civilanställningsfråga i inskränkt mening endast utgör ett led i strävandena att befrämja rekryteringen, synes den som sagt böra innefattas i förutnämnda utredning av rekryteringsspörsmålet i dess helhet.

I det föregående framhölls, att den sammanblandning av de olika slag av civilanställning, som förekommer i propositionen, menligt återverkat på förslaget till organisation av civilanställnings- (alias rekryterings-) myndigheten. Dess uppgift skulle nämligen icke inskränkas till att underlätta civilanställning i statens tjänst, utan den skulle även verka för »*befordrande av anställning hos enskilda arbetsgivare*». Men icke nog härmed; tydligen i känslan av att de ovannämnda uppgifterna ändå icke äro tillräckliga för att motivera denna byräs upprättande, anser föredragande departementschefen jämväl, att byrån »i förekommande fall skulle ha viss befattning med fråga om beredande av anställning åt *värnpliktiga* efter avslutad tjänstgöring såsom sådana». Det förkastliga i, att staten på detta sätt skulle upprätta en central platsförmedlingsanstalt av sådan auktoritet och enastående inflytande i direkt konkurrens med den offentliga arbetsförmedlingen, ligger i öppen dag. Det vore, befarar jag, att helt och hållet äventyra denna offentliga arbetsförmedling, varpå så många kostnader och så mycket arbete nedlagts. Allenast nu nämnda förhållanden borde vara ett givet hinder för riksdagen att nu bifalla förevarande Kungl. Maj:ts proposition.

På grund av vad sålunda anförts, får jag härmed hemställa,

att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition nr 162
icke måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 13 juli 1914.

Axel Schotte.